

Lời giới thiệu

Nói tới truyện cổ tích Đức người ta nhắc ngay tới anh em Grimm.

Jacob Grimm sinh năm 1785, năm sau 1786 Wilhelm Grimm chào đời. Thành phố Hanau ở miền Tây nước Đức là quê hương của anh em Grimm. Sau khi tốt nghiệp đại học, cả hai lặn lội về các làng thôn ở Hessen, Main, Kinzing và Kassel, nghe các cụ già kể chuyện cổ tích và ghi chép lại.

Sau nhiều năm miệt mài sưu tầm ghi chép, năm 1812, tập đầu tiên được xuất bản tại Đức. Năm 1814 anh em Grimm cho xuất bản tập truyện cổ tiếp theo. Họ đặt tên bộ sách là: ***Truyện cổ tích kể cho trẻ em và trong gia đình***. Và ở trang đầu tiên của cuốn sách đề: “Tặng bà Elisabeth von Arnim và cháu nhỏ Johanes Pheraimun.”

Giải thích việc đặt tên cho bộ sách của mình, anh em Grimm viết:

“Những câu chuyện tưởng tượng được kể cho trẻ nhỏ nghe để thức tỉnh trong tâm hồn thơ ngây trong trắng của các em những suy nghĩ và động lực của con tim, và để cho những cái đó phát triển trong tâm hồn các em. Chất thơ mộc mạc gần gũi làm cho chúng ta thấy đời vui, sự thật trong truyện có thể răn người đời.”

Tác dụng của bộ sách ***Truyện cổ tích kể cho trẻ em và trong gia đình*** lớn hơn nhiều điều anh em Grimm tưởng tượng, nó đã có tiếng vang rất lớn trong đời sống tinh thần hồi bấy giờ; nó hướng mọi người trở về với sức sống mãnh liệt vốn tiềm tàng trong nhân dân và bắt nguồn từ nhân dân, nó kích động được tinh thần dân tộc trong cuộc chiến đấu chống chiến tranh xâm lược của Napoléon. Từ khắp nước Đức người ta gửi thư tới anh em Grimm, rồi có những đợt quyên góp tiền, sách để cổ vũ và tạo điều kiện vật chất cho anh em Grimm thực hiện những công trình khoa học lớn hơn.

Công trình khoa học của anh em Grimm nhiều nhưng nổi tiếng và quen thuộc nhất với mọi tầng lớp nhân dân vẫn là bộ sách ***Truyện cổ tích kể cho trẻ em và trong gia đình***.

Truyện cổ tích dân tộc nào cũng có, nhưng tại sao tập truyện cổ tích Đức của anh em Grimm lại được ưa thích và nổi tiếng đến như vậy?

Từ khi xuất bản lần thứ nhất năm 1812 tới khi xuất bản lần thứ 7 vào năm 1857, bộ sách được bổ sung, sửa chữa nhiều lần. Từ những câu chuyện rời rạc, không nhất quán về nội dung cũng như văn phong, Wilhelm Grimm biên soạn, chỉnh lí bằng ngôn ngữ ngắn gọn, súc tích, dí dỏm và giàu hình ảnh. Ông đã nâng nó thành những tác phẩm cổ điển trong văn học thế giới.

Bộ sách ***Truyện cổ tích kể cho trẻ em và trong gia đình*** cho ta thấy một bức tranh sinh động, đầy sức sống tươi trẻ, vô tận nhưng đầy sáng tạo của quần chúng cần lao Đức, nó đã và đang là nguồn cảm hứng sáng tạo cho biết bao họa sĩ, nhạc sĩ cũng như những nhà làm phim.

Lịch sử phát triển của truyện cổ tích Đức gắn liền với lịch sử xã hội Đức. Ở những thời kì khác nhau trong lịch sử dân tộc Đức thì hình thành những *motif* nhất định tiêu biểu cho thời kì đó theo các mảng đề tài như: truyện ma quỷ; truyện về loài vật; truyện về vua chúa; truyện phê phán xã hội...

Qua đó, chúng ta thấy truyện cổ tích Đức - truyện cổ dân gian Đức - miêu tả thiên nhiên cùng những quan hệ xã hội Đức, cho ta biết được cá tính, tâm tình, sinh hoạt và quan niệm đạo đức của nhân dân Đức, nó bộc lộ cách nhìn Đức về các sự vật, sự việc và con người, nó bộc lộ trí tuệ Đức cùng với những đặc trưng của ngôn ngữ Đức. Tất cả những điều đó khiến cho truyện cổ tích của dân tộc Đức có những nét đặc trưng và độc đáo.

Thực ra, sự nghiệp của anh em Grimm lúc đầu cũng chưa có gì đáng kể. Họ cùng với Brenntano sưu tầm nghiên cứu truyền thống Nibelungen và Dietrich. Brenntano sưu tầm truyện cổ tích Đức và có ý định sẽ cho xuất bản vào năm 1809. Nhưng kế hoạch ấy ông bỏ. Từ công việc sưu tầm truyện cổ tích Đức ông lại chuyển hướng sang sáng tác truyện theo lối truyện cổ tích.

Ngược lại, anh em Grimm từ chỗ sưu tầm truyện cổ tích lúc đầu chỉ là nguồn vui trong lúc nhàn rỗi lại trở thành một công việc nghiêm túc đi cùng hai ông trong suốt cuộc đời.

Jacob Grimm đã đưa nguyên tắc khoa học cứng đờ của một nhà nghiên cứu vào việc xuất bản cuốn sách (nghe được như thế nào để nguyên như vậy cho in) rồi cứ tưởng người đọc cũng hiểu những truyện cổ tích ấy như mình hiểu nó.

Brenntano không hài lòng với văn phong của tập sách, ông viết thư cho Arnim:

“Kể ra tập sách có nhiều truyện thật, nhưng tôi không được vui như tôi mừng tượng. Vì quá trung thành với lời kể nên tôi thấy những truyện cổ tích ấy sao nó rời rạc không được trau chuốt. Cũng vì vậy mà có những truyện trở nên buồn tẻ, mặc dù những truyện ấy ngắn. Tại sao những truyện đó không thể kể hay hơn được? Về thể loại mà nói thì nó là một thể loại hoàn chỉnh cơ mà.”

Brenntano và Arnim có trao đổi thư từ về việc này với anh em Grimm.

Nếu ta so sánh bản xuất bản đầu tiên vào năm 1812 với bản xuất bản cuối cùng đời anh em Grimm - lần thứ bảy vào năm 1857 - ta sẽ thấy ở bản thứ nhất mang dấu ấn của rụt rè, rời rạc. Qua mỗi lần tái bản, tập cổ tích lại được Wilhelm Grimm biên tập lại nên văn phong sinh động, tế nhị, trau chuốt hơn, những rườm rà được cắt gọt, câu văn được mài dũa kĩ lưỡng nhưng vẫn giữ lối kể chuyện dân gian.

Gorres - một người bạn của anh em Grimm viết thư cho Wilhelm như sau: “Tập sách đã thỏa mãn lòng mong đợi của đám trẻ con, lúc nào chúng cũng cầm cúi đọc, tay không rời khỏi sách. Đứa con lớn của tôi còn đem cho trẻ con hàng xóm xem nhờ. Một hôm đứa trẻ con hàng xóm mang dôi rán sang cho con tôi và xin mượn quyển sách. Bây giờ tối nào, vợ tôi cũng đọc truyện cho bọn trẻ nghe.”

Có thể nói tập sách đã có chỗ đứng xứng đáng, để lại một dấu ấn mạnh mẽ trong đời sống các em.

Khi đã 65 tuổi, Hermann Grimm mới công bố những di sản của bố và bác - Wilhelm Grimm và Jacob Grimm. Trên cơ sở tài liệu này và những tài liệu đã công bố trước đó chúng ta mới biết những ai đã kể chuyện cổ tích cho anh em Grimm nghe.

Trong số những người đó phải kể đến người chẵn cừu trên đỉnh núi Brunsberg ở Hoexter, bác giữ ngựa Johann Friedrich Krause ở một làng gần Kassel, bà Dorothea Viehmann, bà Marie Mueller, và một số người thân quen với anh em Grimm.

Do may mắn trong lần đi nghe bà Viehmann kể lại có cả Ludwig Emil Grimm - họa sĩ - nên ngày nay chúng ta có được bức tranh Jacob và Wilhelm Grimm ngồi nghe bà kể chuyện.

Bà Viehmann là con một chủ quán, chồng bà là bác thợ may Nikolaus Viehmann, bà có sáu người con, “bà đã trên 50 tuổi, người khỏe mạnh, có bộ mặt phúc hậu, có cái nhìn sắc bén toát ra từ đôi mắt sáng long lanh, và có lẽ thời con gái bà cũng là một trong những hoa khôi của làng Zwehren. Bà nhớ rất rõ từng chi tiết trong truyện cổ tích - như chính bà nói, trí nhớ dai ấy là trời cho - bà kể say sưa những mẩu chuyện ấy và mọi người há hốc mồm ra nghe, chính vì thế nên có lúc phải xin bà kể lại lần thứ hai mới ghi chép được những gì bà kể. Và không những từng chi tiết, mà từng lời, từng chữ bà nhớ như in trong đầu và kể lại cho chúng tôi nghe ghi” (theo lời Wilhelm Grimm). Trong số truyện bà Viehmann kể có “Bác sĩ vạn năng”, “Em bồ hóng

của quý”, “Cô gái chặn ngõng”, “Vua chích chòe” v.v...

Bà Marie Mueller là quản gia cho gia đình “Hiệu thuốc Mặt trời” ở Kassel. Bà thường kể chuyện cổ tích cho hai cô con gái của gia đình nhà chủ hiệu thuốc là Dorothea Wild và Magareta Wild nghe. Hai cô là bạn thân của “Lotte bé bỏng.” Chính vì thế mà Wilhelm thường lui tới gia đình “Hiệu thuốc Mặt trời”. Trong số truyện bà Marie Mueller kể có: “Cô bé quàng khăn đỏ”, “Công chúa ngủ trong rừng” v.v...

Mọi người trong gia đình “Hiệu thuốc Mặt trời” thường kể cho Wilhelm nghe truyện cổ tích ở trong vườn, lúc trời giá lạnh thì ở bên lò sưởi. Dorothea Wild đã kể một số truyện cho Wilhelm Grimm nghe, trong đó có: “Bà Chúa Tuyết”, “Bàn ơi, trái khế ra, sắp thức ăn đi” v.v...

Để tưởng nhớ công lao của hai em Grimm, những lần xuất bản sau khi anh em Grimm mất, bộ sách lấy tên là ***Truyện cổ Grimm.***

Giáo sư Chu Xuân Diên, một trong những người soạn bộ sách ***Văn học dân gian Việt Nam*** đã có nhận xét so sánh như sau:

“Độc ***Truyện cổ Grimm***, độc giả không những chỉ thấy lòng mình ấm áp hẳn lên vì nội dung nhân đạo của nó, trí óc mình sắc sảo thêm lên vì những kinh nghiệm về cuộc sống dồi dào của nó, cảm quan thẩm mỹ được thỏa mãn vì nghệ thuật kể chuyện trong sáng mà hấp dẫn của nó. Đọc ***Truyện cổ Grimm***, độc giả Việt Nam còn được hưởng một niềm vui thích đôi khi đến ngạc nhiên, vì thấy giữa nhiều truyện của nhân dân hai nước Đức và Việt Nam có nhiều điểm giống nhau, thậm chí giống nhau đến kì lạ.

Cảm giác ấy thấy rõ nhất trong chúng ta khi so sánh truyện Cô Lọ Lem (Đức) với truyện Tấm Cám (Việt). Hai truyện giống nhau không những cả về chủ đề cốt truyện, mà cả về nhiều chi tiết. Có thể coi đó là hai dị bản của cùng một kiểu truyện về đề tài dì ghẻ con chồng. Sự giống nhau về kiểu truyện như thế này chúng ta còn gặp thấy giữa truyện “Cứu vật, vật trả ơn; Cứu nhân, nhân trả oán” (Việt) và truyện “Những con vật biết ơn” (Đức).

Tại sao lại có những sự giống nhau như vậy giữa truyện cổ tích Đức và truyện cổ tích Việt Nam?

Sự giống nhau nói trên có thể do nhân dân lao động hai nước cùng có chung những nét chung về kinh nghiệm sống, cùng có chung những ước mơ về một cuộc sống tốt đẹp trong đó cái thiện thắng cái ác, sự thật thắng điều gian dối, trong đó lao động sáng tạo và lòng tốt đối với nhau là cơ sở của mối quan hệ giữa con người với con người. Chính sự giống nhau này cũng là nguyên nhân làm cho độc giả Việt Nam từ lâu và mãi mãi sẽ vẫn còn yêu thích **Truyện cổ Grimm** như đã từng yêu thích kho tàng truyện cổ tích của chính dân tộc mình.”

Chúng tôi đã tiến hành dịch **Truyện cổ Grimm** từ năm 1978, có nhiều truyện được giữ nguyên văn phong địa phương - thổ ngữ - Muenster và Paderbron ở thế kỉ 19. Nhờ vốn cổ văn Đức học được trong thời gian học Ngữ văn Đức ở Trường Đại học Tổng hợp Leipzig 1969 - 1974, nhờ những chuyến đi đọc sách ngắn hạn vào những năm 1980, 1986, 1989 và 1991 ở thư viện của Đại học Tổng hợp Humboldt Berlin, ở thư viện của Trung tâm nghiên cứu văn học cổ điển ở Weimar, ở thư viện của Trung tâm bách khoa về cổ

tích ở thành phố Goettingen, thư viện Đức ở thành phố Leipzig, ở nhiều thư viện của Đại học Tổng hợp Muenchen nên chúng tôi đã khắc phục được những khó khăn trong việc dịch cho sát và thoát ý.

Trong lần in này, có thể **Lời giới thiệu** hơi dài nhưng chắc bạn đọc sẽ thú vị hơn khi có dịp khám phá những điều mới mẻ tuyệt vời trong tập **Truyện cổ Grimm** nguyên gốc một cách đầy đủ nhất (kể cả phần *Phụ lục*).

Ở phần *Phụ lục* còn có bảng đối chiếu so sánh *type* và *motif* truyện cổ hai nước Đức - Việt. Chắc chắn danh mục còn thiếu. Nhưng công việc này đòi hỏi công sức của nhiều người trong một thời gian dài. Rất mong được sự cộng tác và góp ý của bạn đọc gần xa.

Bộ sách các bạn đang có trong tay là kết quả của hơn 20 năm lao động âm thầm trên đất Đức và trên đất nước Việt Nam. Chúng tôi vui mừng được giới thiệu với bạn đọc Việt Nam tập **Truyện cổ tích kể cho trẻ em và trong gia đình** hay còn gọi là **Truyện cổ Grimm**, và nhân đây chúng tôi chân thành cảm ơn tất cả các bạn Việt Nam và Đức đã động viên, khuyến khích, giúp đỡ chúng tôi trong sưu tầm, biên soạn và xuất bản.

Chúng tôi đặc biệt cảm ơn Inter Nationes, tiến sĩ Ruediger Van Den Bomm, giáo sư tiến sĩ Theodor Berchem, giáo sư Chu Xuân Diên, ông Erhard Zander, họa sĩ Nguyễn Hạo, ông Lê Hoàng, bà Liên Hương, bà Xuân Phương.

TP. Hồ Chí Minh 1978 - 2006

LƯƠNG VĂN HỒNG

Cử nhân ngôn ngữ Đức - Thạc sĩ văn học Đức

1. *Ả Gretel tinh ranh*

Ngày xưa có một ả làm bếp tên là Gretel. Ả đi giày đế đỏ. Mỗi khi đi ra ngoài với đôi giày ấy, ả quay người tự ngắm mình, rồi tủm tỉm cười nói một mình:

- Mình là cô gái xinh đẹp đấy chứ.

Mỗi khi đi đâu về, ả vui vẻ làm một ngụm rượu vang. Rượu vào thì lại thích nhắm, ả chọn món gì ngon nhất, nếm cho đến khi no chán mới thôi. Ả nghĩ: “Đầu bếp thì phải nếm xem nấu có ngon không chứ.”

Một lần, ông chủ bảo ả:

- Gretel này, hôm nay có khách tới. Mà làm thịt hai con gà và nấu cho thật ngon nhé!

Gretel đáp:

- Thưa ông chủ, việc ấy con sẽ làm.

Ả bắt gà làm thịt, gội nước sôi, làm lông, xiên gà, rồi

chập tối treo lên bếp quay. Gà đã ngả màu vàng, có phần nào đã quá chín, mà khách chưa thấy đến. Lúc đó, ả thưa với chủ:

- Nếu khách không tới thì con phải bỏ gà xuống, không ăn ngay lúc này thật đáng tiếc, vì lúc đương nóng lại hầm mỡ ăn là ngon nhất.

Ông chủ nói:

- Thôi tao đành chạy đi đón khách vậy!

Chủ vừa quay lưng đi, Gretel hạ ngay xiên gà xuống, nghĩ bụng: “Đứng mãi bên lửa chỉ tổ đổ mồ hôi và khát nước. Biết khi nào khách tới. Trong khi chờ đợi, mình hãy nhảy xuống hầm rượu làm một ngụm vậy.”

Ả chạy xuống, đặt cái vò dưới thùng để hứng rượu và nói: “Lạy Chúa ban phúc lành cho người, Gretel!”

Rồi ả làm một hơi dài ngon lành. ả lại nói: “Rượu phải tọt một mạch, uống ngắt quãng mất ngon.”

